

Вчителі формують відповідальну поведінку учнів, навчаючи аналізувати надзвичайну ситуацію, усвідомлювати ризики від прийняття рішень й умінню запобігати їм, а також елементам підтримки, допомоги. Спілкування учнів з учителем та між собою допомагає відволікатися від трагічних подій навколо, легше адаптуватися до нових умов життя, реалізувати себе.

Директор школи особисто відповідає за створення безпечного середовища для учнів та працівників реалізуючи їхнє право на безпечні, нешкідливі та гідні умови навчання та роботи. Відповідно діяльність керівника закладу освіти відбувається у режимі відповідальності, наполегливості для створення осередку безпеки, єдності, відкритості та підтримки для педагогічного колективу, технічних працівників, учнів, батьків та громади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.17 р. № 2145-VIII URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 03.06.2024).

2. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.20 р. № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20> (дата звернення 03.06.2024).

3. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <http://bit.ly/2R5Qg93> (дата звернення 03.06.2024).

4. Внутрішня система забезпечення якості освіти: Абетка для директора. URL: <https://bit.ly/2YDTDXJ> (дата звернення 03.06.2024).

5. Безпечне освітнє середовище: нові виміри безпеки. URL: <https://sqe.gov.ua/bezpechne-osvitnie-seredovishhe-novi-vim/> (дата звернення 03.06.2024).

6. Безпечне освітнє середовище: надання індивідуальної підтримки учням з особливими освітніми потребами під час підготовки до реагування на надзвичайні ситуації : Рекомендації. Додаток до листа УІРО від 22.06.2023 р. №172. URL: <https://bit.ly/3WZMnm>

7. Спеціаліст із безпеки в освітньому середовищі. URL: <https://bit.ly/3KFxrEP>

Людмила ДОБРОВОЛЬСЬКА,

завідувач відділу початкової освіти комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»;

Вікторія КИРИЛЕНКО,

методист відділу початкової освіти комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Позаду ще один рік випробувань на стійкість освітянського фронту. І ми з честю пройшли його, ще більше морально загартувалися. Для педагогів початкової школи минулий навчальний рік був роком подолання освітніх втрат учнів, пошуком відповіді на питання «Як учити дітей з урахуванням сучасних викликів?». Відповідь на це та інші актуальні проблеми учителі початкових класів, вихователі групи подовженого дня, асистенти вчителів області отримували як під час курсів підвищення кваліфікації в інституті, так і беручи активну участь у потужному тренінгу «Діяльнісний підхід у початковій школі в реаліях сьогодні», розробленого і спонсорованого The LEGO Foundation. Педагоги на практиці переконувались у перевагах та важливості використання групової роботи в освітньому процесі початкової школи, оволодінні новими знаннями, уміннями і навичками у цікавій дієвій формі. Тож, зелене світло груповій роботі та роботі у парах! Вчимо дітей комунікувати, спілкуватися, висловлювати думки,

ідеї, гіпотези; чути і сприймати точку зору інших; продукувати варіанти рішень, аргументувати, доводити, словесно переконувати, презентувати і отримувати задоволення від спільної роботи та її результатів.

Які ж завдання стоять перед педагогами початкової школи у новому навчальному році?

Перш за все, навчання має бути компетентнісним, діяльнісним та особистісно-орієнтованим. Знання, уміння, навички, отримані під час освітнього процесу, учні/учениці мають використовувати у повсякденному житті під час вирішення реальних життєвих ситуацій. Наприклад, уміння знаходити інформацію, що міститься на упаковках продуктів, може запобігти захворюванню, оскільки діти визначають кінцевий термін придатності, а отже, не споживатимуть прострочений продукт чи продукт, у складі якого є небезпечні для дитячого організму речовини. Визначення ціни товару, що має акційну знижку, обчислення вартості покупки, решти тощо –

допоможе школярам під час відвідування магазину раціонально використовувати кошти.

Акцентуємо увагу на практичній реалізації змістової лінії «Досліджуємо медіа» мовно-літературної освітньої галузі, оскільки в умовах інформаційної війни дуже важливо навчити дітей безпечно діяти у цифровому світі. Мас-медіа невпинно впливають на розум і душі підростаючого покоління. Активно використовуючи гаджети у повсякденному житті, діти у значній мірі отримують інформацію про навколишній світ, поведінку людей із інтернет-ресурсів (відео, мультфільми, реклами, комікси тощо), а, отже, процес становлення і розвитку особистості в сучасних реаліях у значній мірі відбувається під впливом мас-медіа. Зважаючи на це, важливо використовувати усі можливості медіаресурсів в освітньому процесі початкової школи. Наприклад, для розвитку уміння розрізняти істинну та хибну інформацію можна пропонувати для перегляду і аналізу анімаційний серіал **«Моя країна Україна»**, у якому представлено факти і вигадки. Так у 19-ій серії йде мова про Чорне озеро, що знаходиться неподалік від міста Знамянка Кіровоградської області і входить у ТОП-10 чудес України, які не можуть пояснити вчені. Після перегляду мультфільму варто дітей запитати, що у ньому може бути насправді, а що є легендою, вигадкою. Як можна це перевірити? Де можна знайти відповідну інформацію?

Ще один анімаційний серіал **«Книга мандрівка. Україна»** цікаво дає можливість навчати учнівство оцінювати інформацію, дізнаватися історію рідної держави. Наприклад серія 3 «Як Тарас Шевченко став зіркою» (сезон 4) стисло повідомляє факти з життя Кобзаря, а серія 8 «Як Санта в Україні саундтрек знайшов» розповідає про всесвітньо відомий твір «Щедрик» сільського вчителя музики Миколи Леонтовича.

Цікавою для учнів/учениць є вправа «Неправда»: кожен учень повідомляє про себе 3 факти, з яких 2 є правдивими, а 1 – неправдивий. З допомогою уточнювальних запитань школярі/школярки здогадуються, який факт є хибним. Реалізація змістової лінії «Досліджуємо медіа» спрямована на формування практичних умінь та навичок оцінки інформації, критичного мислення, орієнтування у мультимедійному просторі. На тубоксі Академії української преси представлено кілька навчально-методичних посібників, матеріали яких допоможуть педагогам початкової школи формувати в учнів уміння з медіаграмотності.

Одним із основних завдань діяльності вчителя початкових класів є **формування в учнівства компетентностей та наскрізних умінь**. Проведені моніторинги, спілкування з учителями свідчать про недостатню сформованість у частини школярів читацької та математичної компетентностей. Спостереження за виконанням учнями завдань під час моніторингових досліджень свідчать про необхідність підвищення уваги вчителя до розвитку самостійності, а саме: вдумливого читання всього завдання, інструкції щодо його виконання, розуміння процесу його реалізації, здійснення самоконтролю. Слід приділяти значну увагу письмовому оформленню думки. Для цього варто використовувати метод ПРЕС:

- «Я вважаю, що...» або «На мою думку, ...»
- «Тому що (позаяк, оскільки...)...»
- «Наприклад, ...» (необов'язково використовувати)

- «Отже, (таким чином) ...».

Відповідь на питання має бути чітко сформульована, логічно обґрунтована, граматично правильно записана (з дотриманням правил українського правопису, зокрема таке: «перше слово в реченні пишеться з великої літери», «у кінці речення ставиться крапка» тощо).

На уроках математики потрібно надавати перевагу практико орієнтованим завданням, розгляду життєвих ситуацій, для вирішення яких необхідні знання математичних законів. Особливо акцентуємо увагу на реалізації змістових ліній «Робота з даними», «Вимірювання величин», «Просторові відношення. Геометричні фігури».

Рекомендуємо скористатися матеріалами, представленими на сайті нашого інституту у рубриці «Кластери компенсаторної освіти» – **«Методичний барометр початкової освіти»** (<https://cutt.ly/CwrRSBHd>), що допоможуть як формувати, так і перевіряти стан сформованості читацької компетентності молодших школярів. Дані розробки спрямовані на діагностування та подолання освітніх втрат учнів початкової школи. Опрацювати новий матеріал (повторити, закріпити) з української мови та математики допоможуть відео у рубриці «Дистанційна школа для учнів» (<https://cutt.ly/3eiDbG2z>). Розробки, представлені у рубриці «Колекція цифрових ресурсів» (<http://oiporpp.ed-sp.net/?q=taxonomy/term/662>), – скарбниця ідей для творчого вчителя.

Акцент діяльності педагогів початкової школи у новому навчальному році – практико спрямованість освітнього процесу. Гаслом має стати: «Діти – не пасивні спостерігачі, а активні діячі і творці освітнього процесу». А це означає, що учні/учениці мають бути активно включеними (ментально і фізично) в освітній процес. Перевага має надаватися проблемному викладу, частково-пошуковим та дослідницьким методам навчання, під час яких учитель створює умови для спостереження, дослідження, експериментування, обговорення, аналізу, порівняння, творчого застосування набутих знань та умінь; організовує самостійну пошукову діяльність учнів/учениць, роботу у парі/групі. При цьому діти отримують не готові знання, а матеріали, на основі яких встановлюють закономірності, розуміють причинно-наслідкові зв'язки, роблять висновки, формують правила. Пояснювально-ілюстративні та репродуктивні методи навчання мають мінімально використовуватися в освітньому процесі початкової школи, особливо у II циклі навчання.

Оскільки ми живемо у світі, який швидко змінюється, то і підходи до організації освітнього процесу мають оновлюватися, відповідати викликам сьогодення. Важливо навчити дітей бути гнучкими, мобільними, творчими, креативними, вміти швидко знаходити і обробляти потрібну інформацію. Звісно, учителям складно працювати в сучасних умовах, але штучний інтелект (ШІ) може допомогти в організації роботи вчителя та скоротити час на підготовку до занять: скласти план уроку, підібрати текстовий матеріал, запропонувати тести на перевірку знань, сформувати презентацію, відео тощо. Так, відповіді ШІ не завжди правильні, але це може стати одним із цікавих завдань для учнів: знайти помилки, які допустив ШІ.

Ключовим аспектом діяльності педагогів початкової школи, особливо у воєнний час, є збереження і зміцнення здоров'я підростаючого

покоління. Тому необхідно створювати середовище, яке сприятиме ефективному розвитку соціально-емоційних навичок дітей, а саме: емпатії, уміння розпізнавати, розуміти емоції та керувати ними, концентрувати увагу, взаємодіяти з іншими, конструктивно вирішувати проблеми та конфлікти, позитивно мислити, долати дистрес тощо. Практика впровадження соціально-емоційного навчання свідчить, що підвищується стресостійкість дітей, їхні взаємини, покращуються академічні досягнення. Рекомендуємо подивитися разом з дітьми серіал **«Сад Доброти»** (38 епізодів), який надає соціально-емоційну підтримку дітям віком 3-8 років за допомогою анімації (<https://ukrainetv.thinkequal.org/ua/the-kindness-garden/>). Мета серіалу: досягнення позитивних життєвих результатів, уміння справлятися з постконфліктною травмою, гнівом, замкнутістю та тривогою; формування таких навичок, як емоційна грамотність, регуляція емоцій, самооцінка, вирішення проблем і емпатія. Використання вправ на розвиток соціально-емоційних навичок допоможе дітям краще розуміти себе та оточуючих, справлятися зі страхом, тривожністю тощо. Наприклад, під час ранкової зустрічі можна провести гру «Що я відчуваю сьогодні». Кожна дитина вибирає емоцію дня (потрібно роздрукувати картинки із зображенням емоцій) і розповідає: «Сьогодні я відчуваю гнів/спокій/радість/сум/злість/щастя/..., коли ...». Ця вправа навчає усвідомленому прийняттю емоцій і вмінню їх прожувати та не братися.

Однією із глобальних проблем сучасності, яка охопила всі держави світу та не оминула Україну, є торгівля людьми. Тому особливого значення набуває активізація профілактичної роботи щодо протистояння цьому ганебному явищу. Відповіддю на виклики сьогодення у питаннях запобігання й подолання торгівлі людьми є варіативна програма виховної роботи **«Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція»** для учнів 1-4 класів. Головна ідея програми розкривається в інтерактивних сценаріях Пригод у вигаданій Майстерні Майстра «Я» і об'єднана Пригодами «Я». Методичний посібник до програми розроблений у межах проекту «Попередження торгівлі людьми шляхом формування життєвих компетентностей дітей», що упроваджений ВБО «Український фонд «Благополуччя дітей» у співпраці з Представництвом Міжнародної організації з міграції (МОМ) в Україні за сприяння Міністерства освіти і науки України та фінансової підтримки Міністерства міжнародних справ Канади. Видання містить детальні розробки проведення занять з учнями початкових класів. Вправи, представлені у сценаріях, є унікальними авторськими розробками, які враховують вікові та психофізіологічні особливості розвитку молодших школярів. Враховуючи важливість зазначеної проблеми в реаліях сьогодення, рекомендуємо упроваджувати програму виховної роботи «Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція» в усіх початкових класах закладів загальної середньої освіти (деталі – у працівників відділу початкової освіти КНЗ «ЧОІПОПП ЧОР»).

Важливим питанням збереження і зміцнення здоров'я дітей є формування звичок збалансованого раціонального харчування. Як переконати учнів/учениць їсти корисні для організму продукти, самостійно робити вибір на користь

якісних, поживних і здорових варіантів? Відповідь на ці та інші питання є у методичному посібнику **«Корисне харчування – основа здоров'я людини»**, який розробила творча група під керівництвом Н.М. Чепурної. Видання містить інформаційний матеріал та орієнтовні розробки тренінгових занять (інтерактивних бесід, проєктів, квестів, свят тощо) для формування компетентностей здорового харчування молодших школярів. Завдання, запропоновані у посібнику, розроблені на основі компетентнісного, особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів. Участь в ігрових активностях, дослідженнях, експериментах, майстер-класах, проєктах, виконання практичних завдань дає можливість дітям переконатися у важливості споживання корисної їжі та напоїв, розуміння цінності для здоров'я відповідних продуктів харчування. Розроблені заходи допоможуть педагогам формувати у себе та учнів звички здорового харчування.

Не забуваємо розпочинати день з ранкової зустрічі. 10-15 хвилин перед початком уроків допоможе налаштувати дітей на робочий день, зарядити позитивом, поділитися враженнями, емоціями, обмінятися новинами. А учитель має можливість поспостерігати за учнями у неформальній обстановці та помітити найменші зміни у стані дитини, щоб надати їй необхідну допомогу.

Створення безпечного соціально-психологічного середовища, використання на постійній основі інтерактивних методів навчання, могутнього потенціалу гри, врахування вікових та психофізіологічних особливостей дітей молодшого шкільного віку, різних стилів та способів навчання, мотивація та стимуляція навчальної діяльності, забезпечення ситуації успіху для кожної дитини, цілеспрямована активна діяльність, розвиток пізнавальних мотивів, критичного мислення, соціально-емоційних навичок, ментальне та фізичне включення, психосоціальна підтримка та піклування про благополуччя, національно-патріотичне виховання – основні складники успішного освітнього процесу в початковій школі. Тож надійно тримаймо наш освітній фронт, закладаючи міцний фундамент майбутнього нашої держави.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волощенко О., Козак О. Інтеграція медіаграмотності в навчальний предмет «Я досліджую світ». Навчально-методичний посібник. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2020. 36 с.
2. Дмитренко О. Медіаграмотність. З чого почати. URL: <https://nus.org.ua/articles/mediagramotnist-z-chogo-pochaty/>
3. Мокрогуз О. П. Медіаграмотність в інтегрованому курсі «Я досліджую світ». Навчально-методичний посібник. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2020. 36 с.
4. Програма попередження торгівлі людьми для школярів. URL: <https://childfund.org.ua/diialnist/prohrama-poperedzhennia-torhivli-liudmy-dlia-shkoliariv>
5. Старагіна І. П. Нова українська школа: методика формування умінь з медіаграмотності на заняттях з предметів мовно-літературної галузі в початковій школі. Навчально-методичний посібник. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2020. 58 с.